

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № 4 від 1 лютого 2022 р.

Голова Приймальної комісії


О.Г. Самойленко

ПРОГРАМА

фахового іспиту з географії



Освітній рівень: магістр

Освітньо-професійна програма: Географія туризму

Спеціальність: 106 Географія

Освітньо-професійна програма: Географія рекреації та туризму;

Спеціальність: 103 Науки про Землю

денної і заочної форм навчання

На основі: освітніх ступенів бакалавра, магістра,

освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста

РОЗГЛЯНУТО та ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради факультету

природничо-географічних і точних наук

Протокол № 5 від 26 січня 2022 р.

Голова Вченої ради


Сенченко Г. Г.

Ніжин 2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового іспиту з географії включає найважливіші розділи таких географічних дисциплін як геологія з основами геоморфології, метеорологія та гідрологія, ландшафтознавство, фізична географія материків та океанів, фізична географія України, економічна і соціальна географія світу, економічна та соціальна географія країн і регіонів світу, економічна та соціальна географія України, географія населення, рекреаційна географія, туристично-рекреаційні ресурси України та світу, інформаційні системи у туризмі, геоінформаційні системи в географії, географія туризму тощо.

Обсяг і зміст навчальної програми з вищезазначених курсів узгоджено з діючими програмами, що дозволяє скорегувати міжпредметні зв'язки.

Під час фахового іспиту з географії вступник має показати розуміння основних законів, закономірностей науки, її практичного значення, перспектив розвитку, продемонструвати вміння використовувати набуті знання для вирішення прикладних питань.

Він також має продемонструвати своє вміння орієнтуватися у фактичному матеріалі, знання найважливіших джерел його поповнення й оновлення, показати свою обізнаність з роботами визначних вчених, фундаментальних наукових установ, періодичних видань.

Попри те, що дана програма охоплює майже всі географічні дисципліни, перевага надана питанням теоретичного, типологічного характеру, для розкриття яких необхідно залучати знання великих регіонів і субрегіонів світу, країн, районів, а також на практиці застосовувати знання, отримані під час вивчення географічних дисциплін освітнього ступеня "бакалавр".

Абітурієнти повинні знати:

- основні закономірності загальної циркуляції атмосфери, поняття про повітряні маси та атмосферні фронти;
- класифікацію кліматів Землі;
- внутрішню будову Землі і типи земної кори;
- основні типи морфоскульптури та морфоструктури суші та Світового океану;
- поняття про біосферу, закономірності поширення живої речовини на Землі;
- структуру та різновидності ґрунтів, загальні закономірності географії ґрунтів;
- загальні географічні закономірності Землі;
- фізико-географічну характеристику всіх материків і океанів;
- географічне положення, рельєф, клімат та геологічну будову України;
- внутрішні води України, рослинний і тваринний світ;
- класифікацію ландшафтів України, фізико-географічне районування;
- базові теорії та концепції суспільної географії, структуру науки;
- особливості динаміки та природного руху населення світу;
- закономірності розміщення людей на Землі, сучасні міграційні процеси;
- особливості світових урбанізаційних процесів;
- етапи формування політичної карти світу;
- закономірності розміщення природних ресурсів світу;
- характеристику світового господарства, його основних складових частин;
- характеристику галузей промисловості та сільського господарства світу, транспорту, зовнішньоекономічних зв'язків;
- особливості ЕГП країн і регіонів світу, економіко-географічну характеристику провідних держав світу;
- ЕГП, природно-ресурсний потенціал та населення України;
- галузеву та територіальну структуру господарства України та її провідних міжгалузевих комплексів;
- структуру та особливості розвитку АПК країни, транспорту та

- зовнішньоекономічних зв'язків;
- характеристики економіко-географічних районів України;
- особливості масштабу і характеру впливу суспільства на природу;
- природно-рекреаційні ресурси України, особливості їх використання у туристичній діяльності;
- історико-культурні рекреаційні ресурси України, їх класифікацію, підходи до оцінки;
- світові туристично-рекреаційні ресурси, їх класифікацію, підходи районування;
- можливості використання комп'ютерних програм для потреб туризму, можливості пошукових систем і глобальних систем бронювання;
- інструментарій інформаційних технологій, сучасні електронні посібники, навчальні посібники, довідники тощо і можливості їх використання у навчальному процесі.

Абітурієнти повинні уміти:

- користуватися географічними картами й атласами, визначати географічні координати;
- будувати графіки, стовпчикові і колові діаграми, проводити статистичні обчислення;
- давати фізико-географічну характеристику материків і океанів за типовим планом;
- виявляти закономірності географічної зональності материків, характерні особливості ґрунтового-рослинного покриву, тваринного світу;
- зіставляти фізичну, тектонічну та геологічну карти, робити на основі цього висновки про взаємозв'язок між тектонічною будовою, рельєфом, походженням і поширенням корисних копалин;
- аналізувати ландшафтну карту і схему фізико-географічного районування України;
- будувати і аналізувати графіки динаміки показників природного руху населення;
- будувати статеві-вікову піраміду, карту щільності населення;
- визначати показники міграційної рухомості населення, характеризувати розселення певного району;
- оцінювати вплив природних і соціально-географічних факторів на розміщення галузей промисловості;
- аналізувати галузеву структуру району, виділяти елементи територіальної структури господарства регіону (країни);
- аналізувати геополітичне положення країн і регіонів світу;
- аналізувати демографічну ситуацію в окремих регіонах світу, робити демографічний прогноз, складати демографічну програму;
- аналізувати особливості розвитку та розміщення різних галузей промисловості та сільського господарства України;
- складати порівняльну характеристику економіко-географічних районів України;
- давати оцінку ЕГП країн і регіонів світу;
- визначати роль і місце окремих країн і регіонів у світовому господарстві;
- здійснювати бронювання місць у готелях за допомогою глобальних мереж;
- оцінювати рівень забезпеченості України та її окремих регіонів різними видами туристичних послуг;
- здійснювати оцінку рекреаційного потенціалу окремих країн і регіонів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Під час оцінювання відповідей вступників рекомендується користуватися критеріями:

Бали	Критерії оцінювання
180-200	Знання, вміння й навички абітурієнта повністю відповідають вимогам програми. Відповідь ґрунтовна, абітурієнт вільно володіє матеріалом, логічно і послідовно його розкриває, оперує термінологією, знає закони та закономірності розподілу тиску і пануючих вітрів, географічної оболонки, знає типові плани характеристики природних та економіко-географічних об'єктів, вільно орієнтується у сучасних світогосподарських і суспільно-політичних процесах, вміє застосовувати теоретичні знання на практиці.

150-179	Рівень знань абітурієнта достатній. Відповідь ґрунтовна, викладення матеріалу послідовне та систематизоване. Однак при відповіді абітурієнт допускає певні неточності в трактуванні окремих питань чи проблем, у викладенні фактів, визначень чи понять, поясненні класифікацій, відчуває труднощі при проведенні теоретичних узагальнень, не дотримується чіткої схеми характеристики природних та економіко-географічних об'єктів, не супроводжую свою відповідь точними цифровими даними.
100-149	Абітурієнт виявляє задовільні знання фактичного матеріалу, в основному орієнтується у сутності питання чи проблеми, але не може достатньо аргументовано сформулювати висновки, провести певні узагальнення, розкрити взаємодію між різними природними явищами чи економіко-географічними процесами, відчуває значні труднощі у логічному викладенні змісту питання, недостатньо переконливо і впевнено висловлює свої думки.
0-99	Абітурієнт зовсім не орієнтується у сутності питання, не володіє необхідним понятійним апаратом, не опанував мінімуму географічної номенклатури, не знає найважливіших законів і закономірностей географічної оболонки, не може дати відповіді на додаткові запитання або відповідь відсутня.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ЗАГАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПИТАННЯ. Географія як наука. Особливості історії та етапи розвитку географічного знання. Об'єкт і предмет дослідження географії. Теорія і методологія географічної науки. Парадигми географічної науки. Сучасні уявлення про систему географічних наук. Конструктивний потенціал географічного знання у вирішенні суспільних запитів і потреб.

Фізична географія (загальна землезнавство, регіональна фізична географія). Об'єкт і предмет вивчення, теоретичні засади, закони та концепції фізичної географії. Система фізико-географічних наук. Методи досліджень фізичної географії.

Економічна та соціальна географія як наука про просторову організацію взаємодії в системі "природа-населення-господарство". Визначення науки, об'єкт і предмет дослідження. Підходи до класифікації суспільно-географічних наук О.І. Шаблія, О.Г. Топчієва, М.Д. Пістуна. Поняттєво-термінологічний апарат, базові закони, теорії та концепції суспільної географії. Методи суспільно-географічних досліджень.

Картографія. Сутність і властивості географічних карт, їх практичне і наукове значення. Карта як джерело знань. Класифікація карт. Тематичне картографування. Географічні атласи.

Поняття про міждисциплінарні напрямки розвитку географічної науки. Країнознавство і краєзнавство, їх зміст. Історична географія. Географічне ресурсознавство. Медична географія. Рекреаційна географія.

Роль географії в епоху НТР, посилення її конструктивного значення. Проблема взаємодії суспільства і природи. Охорона оточуючого середовища, раціональне використання природних ресурсів - загальне завдання фізичної і економічної географії. Сучасні методи географічних досліджень. Географічні прогноз та експертиза.

Географічна література. Електронні атласи і навчальні посібники. Електронні джерела географічної інформації. Навчальні заклади, наукові установи та громадські організації географічного профілю в Україні та за кордоном. Українське географічне товариство, його цілі та завдання.

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ. Загальний географічний огляд Землі. Теоретичні основи фізичної географії. Оболонки Землі (сфери). Літосфера, атмосфера, гідросфера, біосфера. Поняття про географічну оболонку. Внутрішня будова Землі. Поняття про літосферу та земну кору. Континентальний, океанічний, перехідний типи земної кори. Склад земної кори. Мінерали і гірські породи. Основні структурні елементи земної кори. Древні та молоді платформи (плити); складчасті пояси і області; сучасні геосинклінальні пояси, рифтові зони. Землетруси та їх види. Теорія глобальної тектоніки плит. Головні етапи геологічної історії Землі. Події неоген-антропогенового часу і їх значення для формування сучасних природних умов Землі.

Процеси і чинники рельєфоутворення. Генетичні типи рельєфу. Поняття про

геотектуру, морфоструктуру, морфоскульптуру. Типи морфоструктури платформених і складчастих областей Землі. Типи морфоскульптури і закономірності їх поширення. Особливості макрорельєфу материків. Основні геотектури дна Світового океану: підводна окраїна материка; перехідна зона; ложе океану; серединні хребти. Морфоструктури дна Світового океану.

Межі, склад, будова атмосфери. Походження атмосфери та її роль у житті на Землі. Взаємодія атмосфери з іншими оболонками Землі. Радіаційний і тепловий баланс Землі. Закономірності розподілу тепла на Землі. Теплові пояси.

Атмосферний тиск. Розподіл поясів атмосферного тиску в нижній тропосфері. Постійні та сезонні центри дії атмосфери (області високого та низького тиску).

Повітряні маси. Поняття про повітряні маси. Географічні (зональні) типи повітряних мас. Повітря морське та континентальне. Поняття "атмосферний фронт". Головні кліматологічні фронти: арктичний (антарктичний), помірні (полярні), тропічні. Фронти: теплий, холодний і фронт оклюзії.

Циклон і антициклони. Поняття "циклон", "антициклон". Стадії їх розвитку. Види циклонів і антициклонів. Малі атмосферні вихори: тромби (торнадо), смерчі.

Загальна циркуляція атмосфери. Особливості циркуляції нижніх і верхніх шарів атмосфери. Головні фактори, які визначають загальну циркуляцію нижніх шарів атмосфери (тропосфера і нижня стратосфера). Поняття про вітер. Планетарна схема розподілу тиску і переважаючі вітри (пасати, західні вітри помірних широт, південно-східні в антарктичних і північно-східні в арктичних широтах). Мусони. Струменні течії. Атмосферні вихори (циклони і антициклони) - найважливіші елементи загальної циркуляції атмосфери. Широтні та меридіональні типи циркуляції атмосфери. Місцеві вітри.

Атмосферні опади. Види опадів. Генетичні види опадів. Закономірності розподілу опадів на Землі в залежності від розподілу тепла і особливостей циркуляції атмосфери. Атмосферне зволоження. Коефіцієнт зволоження. Радіаційний індекс сухості. Закономірності розподілу атмосферного зволоження: зони надлишкового, помірного та недостатнього зволоження.

Погода. Визначення поняття. Елементи погоди. Класифікація погод. Служба погоди. Проблема завбачення погоди.

Клімат. Визначення поняття. Фактори кліматоутворення. Класифікація кліматів Землі (В. П. Кеппена, Б. П. Алісова). Кліматичне районування (за Б. П. Алісовим). Зміни і коливання клімату. Вплив антропогенного фактора на клімат. Проблема завбачення клімату майбутнього. Кліматичні карти.

Гідросфера та її склад, взаємодія з іншими оболонками Землі. Кругообіг води (вологообмін) і баланс вологи на Землі.

Світовий океан і його поділ. Фізичні та хімічні властивості морської води. Гідрологічні особливості (температурний режим води, морський лід). Динаміка океанічних вод. Хвилі. Морські течії. їх класифікація. Загальна схема поверхневих течій. Особливості загальної циркуляції вод Світового океану. Особливості рельєфу дна Світового океану і його складових частин. Ресурси Світового океану, їх сучасне використання і проблеми охорони.

Води суходолу. Підземні води, їх види і походження. Роль підземних вод у фізико-географічних процесах. Поверхневі води (річки, озера, болота, водосховища, льодовики). Визначення понять "річка", "річкова мережа", "гідрографічна мережа", "річковий басейн". Класифікація рік за джерелами живлення і водним режимом (за А. І. Воєйковим, М. І. Львовичем). Озера. Визначення поняття "озеро". Типи озерних улоговин за походженням. Географічний розподіл озер на Землі. Болота, як природний комплекс. Визначення "болото" і "заболочені землі". Класифікація боліт. Закономірності розвитку і розповсюдження боліт. Льодовики. Поняття "льодовик". Сучасне зледеніння Землі, його розміри, розповсюдження і динаміка. Використання

поверхневих вод. Проблема їх раціонального використання і охорони.

Життєві угруповання організмів. Біологічна продуктивність і біомаса різних природних комплексів. Ноосфера. Визначення поняття "географічна оболонка", її межі. Закономірності будови і розвитку: єдність, цілісність, ритмічність, полярна симетрія, зональність і азональність.

Географічні пояси Землі, їх коротка характеристика. Спектри висотної поясності в різних географічних поясах. Територіальні і аквальні природні комплекси.

Поняття про фізико-географічне районування. Система таксономічних одиниць. Ландшафт. Морфологічні одиниці ландшафту, принципи їх виявлення.

Географічне середовище і суспільство. Значення географічного середовища для суспільного виробництва. Поняття про природні умови та природні ресурси.

Фізико-географічне огляд материків: Євразія, Африка, Австралія, Північна і Південна Америка, Антарктида. Загальний огляд, формування, тектонічна будова, рельєф, корисні копалини, клімат, води суходолу, ґрунти, рослинність, тваринний світ, сучасні ландшафти, особливості територіальної диференціації природи (широтна зональність і висотна поясність ландшафтів), фізико-географічне районування. Вплив антропогенного чинника на сучасні ландшафти. Основні екологічні проблеми. Території, що охороняються.

Історія дослідження території України. Особливості геотектонічної будови території України. Четвертинний період на території України і його вплив на формування сучасних ландшафтів.

Найбільші басейни і родовища осадових, магматичних і метаморфічних корисних копалин України. Основні риси рельєфу України (типи морфоструктури та морфоскульптури). Геоморфологічне районування. Кліматичні фактори і основні особливості клімату України. Кліматичне районування і кліматичні ресурси. Моря, що омивають територію України (основні особливості природи, екологічні проблеми). Внутрішні води і водні ресурси України. Особливості ґрунтового покриву України (географія ґрунтів, їх властивості). Рослинний і тваринний світ. Неприятливі фізико-географічні процеси та явища. Природоохоронні території.

Зональні та азональні типи ландшафтів України та їх коротка характеристика. Фізико-географічне районування України (за О.М. Мариничем, П.Г. Шищенком). Комплексна характеристика природних зон та висотних країн. Екологічний стан території України. Проблеми раціонального використання, охорони та відтворення природних ресурсів України.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ

Сучасна політична карта світу. Основні етапи формування політичної карти світу (на прикладі Європи, Азії, Африки, Америки). Типологія країн сучасного світу. Форми правління та адміністративно-територіального устрою. Сучасні тенденції міжнародних політичних відносин.

Природні ресурси і охорона оточуючого середовища. Поняття про природні умови і ресурси, їх класифікація за різними ознаками. Значення природних умов і ресурсів для розвитку та спеціалізації господарства країн і районів. Нові тенденції в ресурсоспоживанні світу. Поняття природно-ресурсного потенціалу території. Проблема ресурсозабезпечення в умовах НТР і охорона оточуючого середовища. Антропогенний вплив на природне середовище. Оцінка, освоєння, охорона і відтворення природних ресурсів. Мінеральні, земельні, кліматичні, водні, лісові, рекреаційні та бальнеологічні ресурси: запаси, регіони залягання, найбільші родовища та басейни.

Населення як центральна ланка в процесі суспільного відтворення. Теоретичні засади географії населення, теорії і концепції народонаселення. Динаміка, чисельність і відтворення населення світу; демографічний вибух і демографічна політика в країнах різних соціально-економічних типів. Національний (етнічний) склад

населення світу. Економічна активність населення. Особливості зайнятості і використання трудових ресурсів у різних країнах світу. Розміщення населення і чинники, що його визначають. Загальні риси заселеності Землі, осередки високої концентрації населення. Сучасні міграційні процеси, класифікація міграцій, особливості міграційної політики різних країн світу. Географічні форми розселення, типи населених пунктів. Системи і мережі розселення. Історичні аспекти виникнення і розвитку міст, структура міських поселень. Класифікація і типізація міст за різними ознаками. Сучасні урбанізаційні процеси. Закономірності та регіональні відмінності протікання урбанізаційних процесів. Агломерації, конурбації, мегалополиси. Сільське розселення, класифікація сільських населених пунктів. Картографування населення.

Світове господарство. Етапи формування світового господарства. Найсуттєвіші риси та фактори розвитку світового господарства початку ХХІ ст. Особливості розвитку складових частин сучасного світового господарства: країн розвинутою ринковою економікою, нових індустріальних країн, найменш розвинутих країн, країн перехідної та централізовано-планової економіки.

Міжнародний поділ праці. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в сучасному світовому господарстві. Світове господарство в період НТР. Сутність і основні напрямки НТР. Поняття про науково-технічний прогрес і НТР; сутність НТР. Основні напрямки НТР. Зрушення в галузевій структурі в період НТР. Вплив НТР на розміщення продуктивних сил. НТР і навколишнє середовище.

Географія галузей світового господарства. Промисловість світу. Загальна характеристика. Зміни, що відбулися в галузевій та територіальній структурі промисловості в останні десятиріччя під впливом науково-технічного прогресу та інформаційної революції. Географія основних галузей промисловості світу: машинобудування, чорної та кольорової металургії, паливно-енергетичної, хімічної, лісової, текстильної. Особливості розвитку та розміщення підприємств окремих галузей промисловості в країнах різного типу.

Світове сільське господарство. Природні передумови та соціально-економічні фактори розвитку сільського господарства світу. Сільське господарство і НТР. "Зелена революція" в країнах, що розвиваються. Основні географічні типи сільського господарства. Географія галузей рослинництва і тваринництва світу.

Світова транспортна система. Регіональні транспортні системи. Структура вантажо- і пасажирообігу. Географія основних видів транспорту. Найбільші порти світу.

Міжнародні економічні зв'язки. Основні форми. Світова торгівля: товарообіг, товарна структура, географічний розподіл. Міжнародні кредитно-фінансові відносини. Науково-технічні зв'язки. Надання міжнародних послуг. Глобальні проблеми людства. Сутність глобальних проблем людства. Найважливіші проблеми сучасності: відвернення світового ядерного конфлікту і припинення гонки озброєнь; енергосировинна; освоєння ресурсів Світового океану; продовольча; охорона оточуючого середовища; демографічна; подолання відсталості країн, що розвиваються.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ РЕГІОНІВ ТА КРАЇН СВІТУ

Європа. Загальна характеристика країн Європи. Склад і економіко-географічне положення. Природно-ресурсні чинники. Демографічні чинники. Основні риси географії господарства. Внутрішні розбіжності. Північна Європа. Центральна Європа, в тому числі - Західна і Східна. Південна Європа. Економічно найрозвиненіші країни континенту - Німеччина, Франція, Італія, Великобританія. Країни Східної Європи - держави перехідного періоду економіки до ринкових відносин (Польща, Росія, Білорусь).

Азія. Територія і чисельність населення регіону. Економіко-географічне положення на торговельних шляхах із Європи в Індійський та Тихий океани. Різноманітність природних ресурсів. Населення. Демографічна ситуація, високий

природний приріст, особливості розміщення населення і урбанізації. Господарство. Вузька спеціалізація господарства, експортна спрямованість, переважання сільського господарства і видобувної промисловості. Поділ на субрегіони. Центральна і Східна, Південно-Західна, Південна, Південно-Східна Азія. Країна з найвищим рівнем економічного розвитку - Японія. Найбільші країни континенту - Китай та Індія. Країни Центральної Азії (Казахстан, Узбекистан, Туркменистан, Таджикистан, Киргизстан). Особливості розвитку та загальна характеристика країн Перської затоки.

Африка. Загальна характеристика Африки як регіону, в групі країн, що розвиваються. Формування сучасної політичної карти Африки в ході національно-визвольної боротьби її народів і розпаду колоніальної системи. Різноманітність природних умов і ресурсів на материку. Головні особливості населення континенту. Африка як регіон концентрації економічно найвідсталіших країн, як найменш індустріалізований регіон в світі. Провідне значення видобувних галузей. Аграрний характер економіки більшості африканських країн. Субрегіони континенту: Північна, Західна, Центральна, Східна і Південна Африка. ПАР - єдина африканська республіка, яка належить до групи високорозвинених держав.

Америка. Загальна характеристика країн континенту. Північна Америка. Держави, що розташовані в Північній Америці, їх економіко-географічна характеристика. США - головна країна світового господарства. Різноманітність природно-ресурсних факторів. Особливості формування населення. Соціально-економічні фактори розвитку господарства. Високий рівень концентрації капіталу і виробництва. Галузева і територіальна структура промисловості, сільського господарства, транспорту. Зовнішньоекономічні зв'язки. Економіко-географічна характеристика основних економічних районів. Економіко-географічна характеристика Канади. Особливості розвитку та структура економіки. Провідні галузі промисловості та сільського господарства. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків.

Латинська Америка. Своєрідність Латинської Америки в групі країн, що розвиваються. Сучасна політична карта. Природно-ресурсні чинники. Господарство. Характер і ступінь територіальної концентрації господарства. Субрегіони: Мексика, Центральна Америка, Вест-Індія, Андійські країни, країни Північного Сходу Південної Америки, Бразилія, Ла-Платські країни.

Австралія і Океанія. Загальна економіко-географічна характеристика. Географічне положення, історія заселення, природно-ресурсний потенціал і населення Австралії. Особливості господарського розвитку країни. Основні галузі промисловості та сільського господарства. Зовнішньоекономічні зв'язки.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Історія формування території держави. Сучасне географічне положення. Місце України в Європі та світі за економічним потенціалом та рівнем життя населення. Природно-ресурсний потенціал. Забезпеченість різними видами природних ресурсів. Розміщення основних басейнів та родовищ корисних копалин. Методи оцінки сумарного природно-ресурсного потенціалу України.

Населення України. Особливості демографічної ситуації. Географія найбільших національностей. Особливості розміщення населення. Типи населених пунктів. Регіональні відмінності в рівні урбанізованості.

Загальна характеристика господарства України. Сучасні особливості розвитку та структури господарства. Структурна перебудова економіки на ринкових засадах.

Секторальна модель економіки України. Первинний, вторинний і третинний сектори. Динаміка розвитку та місце різних секторів в економіці України.

Первинний сектор господарства та його місце в економіці України. Сільське господарство як основа первинного сектора економіки. Місце та роль сільського господарства в економіці України. Природні та суспільно-географічні передумови розвитку сільського господарства. Типи виробників аграрної продукції: селянські,

фермерські та колективні господарства. Структура сільськогосподарських угідь. Зернове господарство. Географія вирощування технічних культур. Овочівництво та баштанництво. Структура тваринництва, географія його провідних галузей. Зональна спеціалізація сільського господарства України та її трансформація під дією ринкових чинників.

Лісове господарство України. Лісистість регіонів країни як передумова для розвитку лісопереробної промисловості. Лісовідновлення.

Рибне господарство країни. Особливості розвитку у пострадянський період. Основні басейни і центри вилову риби.

Добувна промисловість України – структура, особливості розвитку, рівень ресурсозабезпеченості країни. Основні басейни та родовища паливних ресурсів України. Центри та райони вуглевидобутку. Сучасні проблеми вугільної промисловості країни. Нафтогазозносні провінції України. Динаміка видобутку нафти та газу в Україні. Проблема забезпеченості України енергоресурсами.

Видобуток рудних корисних копалин. Основні басейни та родовища залізної, марганцевої руд та руд кольорових металів. Сучасні особливості розвитку залізорудної промисловості України.

Видобуток мінеральної нерудної сировини. Основні центри і райони видобутку будівельних матеріалів, вапняків, крейди, каолінів, будівельного каменю, нерудної сировини для металургійного виробництва, кухонної солі, інших видів сировини для хімічної індустрії.

Вторинний сектор економіки, його структура та особливості пострадянського розвитку. Місце в економіці країни.

Виробництво та постачання електроенергії. Типи електростанцій та чинники їхнього розміщення. Структура виробництва електроенергії в Україні. Паливно-енергетичний баланс. Сучасні проблеми розвитку електроенергетики України.

Металургійне виробництво України. Особливості розвитку підприємств, чинники їхнього розміщення. Головні центри металургійного виробництва України. Сучасні проблеми металургійного виробництва країни.

Хімічне виробництво України: значущість для економіки, структура, чинники розміщення підприємств. Основні центри виробництва продукції хімічної індустрії. Проблеми та перспективи розвитку хімічної промисловості.

Виробництво машин та устаткування. Структура машинобудування та особливості його розвитку в Україні. Географія важкого, транспортного, сільськогосподарського, електротехнічного, енергетичного, технологічного машинобудування. Сучасні проблеми розвитку машинобудування України.

Виробництво деревини, паперу, будівельних матеріалів. Сировинна база для розвитку лісопереробки. Первинна переробка деревини, виробництво дерев'яних виробів. Целюлозно-паперове виробництво, основні центри і найбільші підприємства. Меблеве виробництво.

Виробництво в'язучих, стінових і покрівельних матеріалів. Проблеми та перспективи розвитку цього виду економічної діяльності в Україні.

Виробництво тканин, одягу та взуття: особливості розвитку та географія провідних центрів. Сучасні проблеми текстильної промисловості. Географія швейної промисловості, особливості її сучасного розвитку. Взуттєва промисловість України.

Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. Технологічні особливості, типи підприємств, чинники розміщення та структура цього виду економічної діяльності. Географія підприємств із виробництва борошна, макаронних, кондитерських виробів. Цукрова, олійно-жирова, спиртова, плодоовочеконсервна, виноробна промисловість. Виробництво м'ясних і молочних виробів, пива та безалкогольних напоїв. Тютюнова промисловість України.

Третинний сектор господарства та його місце в економіці України. Транспорт

України. Характеристика роботи основних видів транспорту України. Міжнародні транспортні коридори.

Торгівля як вид економічної діяльності. Внутрішня роздрібна та гуртова торгівля. Мережі супермаркетів. Зовнішньоторговельні зв'язки України. Товарна структура та географія зовнішньої торгівлі України. Інвестиційні процеси в Україні. Транскордонне співробітництво.

Туризм як один із провідних секторів економіки країни. Розвиток туризму в Україні. Внутрішній туризм, особливості розвитку та географія. Міжнародний туризм і Україна.

Наукова діяльність. Освіта. Охорона здоров'я. Структура наукових установ України. Основні центри наукової діяльності. Особливості розвитку, структури та функціонування закладів освіти різного типу. Проблеми реформування освітньої мережі. Особливості розміщення медичних закладів, їхня транспортна доступність. Сучасні проблеми розвитку медицини, медична реформа та особливості її проведення в Україні.

Фінансова діяльність. Комп'ютерне програмування. Фінансові послуги в Україні. Географія фінансових установ. Аутсорсинг та особливості його розвитку в Україні. Аутсорсинг інформаційних технологій. Провідні виробники програмної продукції в Україні.

Економіко-географічне районування України. Історія та наукові основи економіко-географічного районування. Сучасна мережа економіко-географічних районів. Склад їхньої території, ЕГП, природно-ресурсний потенціал, провідні сектори економіки, найбільші економічні вузли та центри. Проблеми та перспективи регіоналізації країни.

РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ. ТУРИЗМ

Туризм як галузь економіки і багатогранне явище сучасного світу. Основні поняття туризму. Методологічні основи географії туризму. Історія туризму. Чинники, що впливають на розвиток туризму. Форми і види туризму, основні підходи до класифікації. Традиційний та альтернативний туризм. Нормативні документи з питань туристичної роботи. Туристичні походи, їх організація, Туристичне спорядження.

Туристично-рекреаційні ресурси, їхня структура та класифікація. Геополітичне положення як важливий туристично-рекреаційний ресурс. Методи оцінки туристично-рекреаційних ресурсів. Природні, природно-антропогенні рекреаційні ресурси України та методи їхньої оцінки. Архітектурно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси України. Структура архітектурно-історичних ресурсів. Біосоціальні та подієві рекреаційно-туристичні ресурси України.

Інфраструктурні, трансресурсні рекреаційні об'єкти. Ресурсно-рекреаційна паспортизація адміністративно-територіальних одиниць України.

Туристично-рекреаційне районування та стратегічні пріоритети розвитку туризму в Україні. Принципи туристично-рекреаційного районування. Основні схеми туристично-рекреаційного районування України. Рекреаційно-ресурсні райони України та їх характеристика.

Природні, суспільні, подієві рекреаційно-туристичні ресурси світу. Туристичні регіони світу, підходи до виокремлення. Ресурси європейського, азійсько-тихоокеанського, африканського, близькосхідного та американського туристичних регіонів.

Структура та географія туристичної індустрії: сектор розміщення, харчування, розваг і відпочинку, транспортних перевезень, реалізації туристичних послуг, оздоровлення та реабілітації. Найбільш відомі туристичні об'єкти та центри світу. Об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО.

ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ

Фаховий іспит з географії проводиться у письмовій формі.

Кожен варіант включає три питання теоретичного змісту та 10 тестових завдань із дисциплін, питання яких винесені на випробування. Кожне завдання оцінюється відповідною кількістю балів, які в сумі становлять 200. Зразок завдань для фахового випробування:

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет природничо-географічних і точних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії
НДУ імені Миколи Гоголя
_____ (ПІБ)

« ____ » _____ 2022 р.

Завдання для фахового іспиту з географії

Галузь знань: 10 Природничі науки
Спеціальність: 103 Науки про Землю; 106 Географія
Форма навчання: денна, заочна
Рівень вищої освіти: магістр

Теоретичні завдання

1. Просторово-часова еволюція світового господарства проявляється у зміні стадій його розвитку. Які стадії еволюції світового господарства ви знаєте, чим вони відрізняються між собою, для яких типів країн притаманні? На якій стадії еволюції світового господарства і чому знаходиться економіка України? (50 балів)

2. Різні регіони України характеризуються неоднаковою інвестиційною привабливістю. Назвіть регіони України з найбільшою та найменшою інвестиційною привабливістю. Які чинники природного та соціально-економічного характеру впливають на це? Наведіть конкретні приклади (50 балів).

3. Одним із головних багатств України є рекреаційні ресурси. Охарактеризуйте структуру рекреаційних ресурсів України. Наведіть приклади впливу різних видів рекреаційних ресурсів на розвиток окремих галузей туристичної індустрії та рекреаційного господарства. Які проблеми використання рекреаційних ресурсів потребують першочергового вирішення? (50 балів).

Тестові завдання

(кожна правильна відповідь оцінюється у 5 бали)

1. Знайдіть правильну відповідність між назвою електростанції й областю її розміщення: а) Придніпровська ТЕС – Запорізька область; б) Ладжинська ТЕС – Вінницька область; в) Зуївська ТЕС- Харківська область; г) Трипільська ТЕС – Луганська область.

2. Яка відповідність “ґрунти – природна зона, для якої вони характерні” є вірною?

а) бурі лісові ґрунти – твердолисті вічнозелені ліси й чагарники; б) каштанові ґрунти – змішані та широколисті ліси; в) чорноземи – сухі степи; г) червоно-бурі – савани.

3. Яка галузь машинобудування визначає виробничу спеціалізацію м. Краматорська: а) сільськогосподарське; б) важке; в) транспортне; г) електротехнічне.

4. Укажіть назви країн, столиці яких відвідає турист, подорожуючи Дунаєм річковим судном: а) Австрію, Угорщину, Чехію; б) Угорщину, Словаччину, Румунію; в) Австрію, Угорщину, Сербію; г) Словаччину, Сербію, Румунію.

5. Які народи Африки відносяться до європеїдної раси: а) масаї і тутсі; б) бушмени та готтентоти; в) араби і бербери; г) нілоти і суахілі.

6. Наведені нижче області поєднані на основі певної ознаки, за винятком однієї “білої ворони”. Яка область не вписується в існуючий логічний ряд: а) Київська, Черкаська; б) Вінницька, Хмельницька, Тернопільська; в) Харківська, Сумська, Полтавська; г) Запорізька, Дніпропетровська.

7. У якій із названих областей України склалася найвища щільність населення: а) Сумській; б) Полтавській; в) Тернопільській; г) Кіровоградській.

8. У якій із названих країн частка виробництва електроенергії на ГЕС становить майже 90%: а) Норвегія; б) Канада; в) Бразилія; г) Росія.

9. На які найбільші адміністративні одиниці поділяється Іспанія: а) штати; б) префектури; в) землі; г) автономні області.

10. Яке з названих міст України належить до середніх за кількістю жителів? а) Мелітополь; б) Бахмач; в) Бердичів; г) Хмельницький.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська О. В. Фізична географія материків і океанів: навчальний посібник: у 2 ч. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя
Частина I : Світовий океан, Африка, Австралія, Океанія, Південна Америка. 2013. 306 с.
Частина II: Північна Америка та Євразія. 2018. 378 с.
2. Барановський М. О. Географія населення: навчальний посібник . Ніжин: НДПУ імені Миколи Гоголя, 2002. 191 с.
3. Барановський М. О. Економічна та соціальна географія: реальний сектор економіки: навчальний посібник . Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2018. 376 с.
4. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навчальний посібник . К.: ВЦ “Академія”, 2005. 704 с.
5. Волошин І. І. Загальне землезнавство. Ніжин: НДПУ, 2002. 294 с.
6. Географія світового господарства (з основами економіки): навчальний посібник / Я.Б. Олійник та ін.; за ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. К.: Знання, 2011. 640 с.
7. Гудзеляк І. Географія населення: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 256 с.
8. Гукалова І.В. Мальчикова Д.С. Вступ до фаху: географія і суспільство: навчальний посібник . Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 268 с.
9. Дронова О.Л. Геоурбаністика: навчальний посібник. Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2014. 419 с.
10. Економічна і соціальна географія світу: навчальний посібник (за ред. С.П. Кузика). Львів: Світ, 2002. 672 с.
11. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: підручник . К.: Знання, 2003. 479 с.

12. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія. К.: ДП "Прінт Сервіс". 2014. 132 с.
13. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: курс лекцій: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. 214 с.
14. Остапчук В. В. Основи метеорології та гідрології. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 229 с.
15. Остапчук В. В. Картографія : навчально-методичний посібник . Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2021 . 87 с.
16. Пістун М.Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ – на початку ХХІ сторіччя: монографія. К.: ВПЦ "Київський університет", 2009. 112 с.
17. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку України: навчальний посібник. 3-є вид. доповн. Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. 290 с.
18. Рекреаційно-туристичні ресурси України (з основами туристичного ресурсознавства): навчальний посібник / Н.О. Алєшугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський та ін. Ніжин: ФОП Лук'яненко В.Ф. ТРК "Орхідея", 2015. 492 с.
19. Смаль І.В. Географія туризму: навчальний посібник . Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 576 с.
20. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу: навчальний посібник . Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. 276 с.
21. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Нємець та К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.
22. Соціально-економічна географія України: навчальний посібник (за ред. проф. О.І. Шаблія. Львів: Світ, 2000. 608 с.
23. Топчів О.Г. Основи суспільної географії: навчальний посібник. Одеса, Астропринт, 2009. 544 с.
24. Топчів О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник . Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
25. Топчів О.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О., Яворська В.В. Методологічні засади географії: підручник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 366 с.
26. Чорний І.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства: навчальний посібник . К.:Вища школа, 1995. 240 с.
27. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії: підруник . Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.

Схвалено на засіданні кафедри географії, туризму та спорту (протокол № 9 від 25.01.2022 р.)

Голова фахової атестаційної комісії

(О. О. Афоніна)